

De Graankorrel

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jeremia 31, 31-34

2^e schriftlezing: Hebrëen 5, 1-10

3^e schriftlezing: Johannes 12, 20-33

Inleiding

Met de graankorrel gebruikt Jezus een diepzinnig beeld van verandering. Door verloren te gaan als graankorrel ontstaat de mogelijkheid om als korenaar vruchten te dragen. Deze idee komt tot zijn recht, juist wanneer wij hem niet alleen op Jezus betrekken, maar ook op ons eigen leven. Niet door ons op de voorgrond te dringen, maar door in alle nederigheid klaar te staan voor een ander, komt je leven tot vervulling. Dat je ondertussen dan jezelf zult vinden als van grote waarde voor God, is een geschenk.

Thema: De graankorrel

Gemeente van Christus,

het beeld van Deodaat Visser in deze dienst draagt de titel 'Nederigheid'. Het is een smal beeld. Het gezicht is vriendelijk. Eén voet is genoeg om op te staan. Het beeld neemt weinig ruimte in. Maar juist daarom zegt het veel. Juist door de bescheiden uitstraling geeft het ruimte.

Ook in het Nieuwe Testament wordt aan Jezus vaak betekenis gegeven door middel van, figuurlijk gesproken, beelden. Veel teksten werken *een beeld* uit. Sommige van die beelden komen uit de natuur. Jezus heeft ze waarschijnlijk zelf gebruikt. Ik denk dat dit geldt voor het diepzinnige beeld van de graankorrel.¹

Als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft,
blijft het één graankorrel,
maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht.²

Er wordt op een schijnbaar verloren gaan gewezen, wat tenslotte geen verlies, maar winst zal blijken te zijn, op de dag van de oogst. Het is een troostend en bemoedigend beeld en, omdat het over een persoon gaat, heeft het een mysterieuze ondertoon. Andere beelden zijn er die komen uit de joodse godsdienst. Dit is het geval met de belangrijke beeldspraak die de schrijver van de Hebrëenbrief gebruikt. Hij gebruikt het beeld van de priester. Wij weten niet wie de schrijver van de Hebrëenbrief was. Het is eigenlijk wat de structuur betreft ook geen brief. De Hebrëenbrief is meer een traktaat, een soort uitgebreide preek of een

serie theologische reflecties op de betekenis van Jezus Christus. Het beeld dat centraal staat in hoofdstuk 5 is dat van de hogepriester. Er wordt gekeken naar de rol van de priester in de tempel. De brief is waarschijnlijk een tien of twintig jaar na de val van Jeruzalem en de verwoesting van de tempel daar geschreven. In 70 na Chr. was het immers afgelopen met de Joodse eredienst in de tempel. De Romeinen hadden alles vernield. Het centrum van het geloofsleven was weggefallen. In synagogen werden de Schriften gelezen en werd gebeden tot God, maar daar was geen offerdienst zoals in de tempel. Gaandeweg raakten de Joden, van welke richting ook, verspreid, verstrooid, over het Middellandse Zee gebied. Dit is de diaspora. De volgelingen van Jezus waren geen uitzondering, maar maakten deel uit van die grote verstrooiing.

Jezus te zien als een hogepriester van een nieuwe orde is in de kerk heel populair geweest, als ik het zo mag zeggen. De oude tempeldienst loopt in deze denkwijze, om zo te zeggen, op Jezus uit. De kruisiging heeft dan de offers in de tempel feitelijk overbodig gemaakt. Jezus brengt het ultieme offer. Hij is priester en zelfs offerdier tegelijk. Het beeld verspringt. Waarschijnlijk wordt dit nog steeds verkondigd in kerken waar dit type dogmatiek nog centraal staat in de prediking. De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen dat ik dit zo niet zie. De bewijskracht van dit soort geloofssystematiek, mocht die er ooit zijn geweest, ligt in de huidige postmoderne tijd zwaar onder vuur. Je moet er erg mee oppassen. Voor je het weet ook, heb je gezegd dat het christendom is gekomen in plaats van het jodendom, iets wat ik niet voor mijn rekening zou willen nemen. Het is ook historisch onjuist.

Want het gaat hier dan ook niet om een letterlijke beschrijving van iets dat gebeurt. Dit is beeldspraak, metaforisch taalgebruik vergelijkbaar met een gelijkenis. Dit zijn geen waarheidswoorden die als zodanig, bijna eenvoudig, met een gebeurtenis samenvallen. Kortom er wordt hier geen beschrijving gegeven van een voorgegeven hemels heilssysteem dat alleen kan functioneren dankzij het offer van Jezus op aarde. Dit is vaak wel zo door de kerk gepresenteerd! Wat je naar mijn overtuiging beter als uitgangspunt kunt nemen is de beleving van mensen toen en nu. Hoe werd de uitwerking van de woorden over het priesterschap van Christus ervaren? Zijn de woorden,

gestoeld op bijbelse beelden in staat de essentie van de ervaringswerkelijkheid van mensen levend in de 21e eeuw te pakken? Ik lees dus ook de profetenwoorden uit Jeremia over het nieuwe verbond niet als een legitimatie voor het christendom, zoals vaak is gebeurd.³ De kerk is dan het nieuwe verbond waar de profeet al van spreekt. Het gaat om wat Jeremia noemt, 'de wet in je hart'. Ik lees dat als verlangen naar een verinnerlijking en intensivering van het goede dat God vanouds voor de mensen representeert. Wat betreft Jeremia gaat het er om dat mensen in zijn eigen tijd de woorden van God ter harte gaan nemen.⁴

Behalve de natuur en de functies van de tempeldienst, is de tekst uit de Hebreeënbrief sterk verbonden de met praktijk van de pastorale aandacht voor mensen. Ik wil ervoor pleiten de hele brief in dit licht opnieuw te waarderen. De beelden buitelen in al hun bontheid over elkaar heen. Wat het diepere verstaan van de troostende en bemoedigende betekenis voor velen van ons een beetje heeft verpest is de al te systematische uitleg van deze teksten. Onze voorouders en vooral de uitleggers onder hen, hebben de poëtische kracht van de tekst kapot geredeneerd door te doen alsof het ging om één groot in de hemel bedacht systeem dat als een naadloze puzzel in elkaar zat. De dood van Jezus is dan te vergelijken met een munt die de gleuf van de machine ingaat, nodig om Gods hele verzoeningsapparaat in werking te zetten. Deze overbelasting is de kerk lelijk opgebroken. Voor velen is de Hebreeënbrief tegenwoordig een gesloten, hermetische, tekst geworden.

De schrijver van de Hebreeënbrief (ik noem het geschrift voor het gemak toch maar even een brief) ziet in Jezus Christus de geestelijke voortzetting én volkomen vernieuwing van de Joodse verering van God. Hij bracht het noodzakelijke offer, hij is het offer zelf en hij bewerkt de verzoening tussen de mensen onderling en tussen de mensen en God. De zonde als het missen van het levensdoel van mensen, maakt hij op mysterieuze wijze ongedaan. Maar hij doet dit zo vernieuwend en krachtig dat het hele Jodendom binnenstebuiten wordt gekeerd. Leerlingen zijn nu apostelen, niet alleen die twaalf. Alle gelovigen zijn voortaan apostel, uitgezondene. Zo wordt Christus tegelijk parallel én antithese met betrekking tot het (Oudtestamentisch) levitisch priesterschap.⁵ Want de tempeldienst, in de letterlijke zin, is overbodig voor wie zich op Christus concentreert. Het gaat niet om Jeruzalem als stad. Het gaat om de vrede en het recht dat daar werd beleden, nu als bindmiddel onder alle volken. Dit is beeldspraak.

Om het in dat andere *beeld* te zeggen, Jezus stierf, maar zijn dood bracht een veelvoud aan vruchten voort. De graankorrel gaf zichzelf in de aarde. Op de akker, die de wereld is, groeien de halmen op tot de oogst.

Geen zelfverheffing in een instituut met een status en een streven naar macht is met dit verhaal bedoeld, maar een weg van vernedering omwille van inhoud en solidariteit. Zo gelezen is het beeld van de graankorrel geen legitimatie, maar een aanklacht met betrekking tot de kerk. Jezus valt niet samen met de kerk. Hij staat in de vrije ruimte. Jezus representeert het volk naar God toe. Hij representeert voor de Hebreeënbrief God naar de mensen toe. Hij wordt priester naar de wijze van Melchisedek genoemd, niet aan tijd of plaats of instituut gebonden. Eigenlijk wordt er een nieuwe definitie van hogepriesterschap gegeven. De priester is volgens deze tekst iemand die opkomt vanuit de mensen, die tegelijk kan spreken namens God.

De figuur Melchisedek is in de bijbel een heel wonderlijke. Hij is koning en priester tegelijk. Hij komt maar in één verhaal voor en dat is in een mythische gestalte. Het is als Abram terugkeert uit de strijd, na de oorlog wanneer hij als een krijgshoofd heeft gevochten met de koningen van het Oosten om zijn neef Lot en de inwoners van Sodom te bevrijden. Het is een wonderlijk verhaal, dat eigenlijk niet past bij de andere verhalen over Abraham als een vredelievend bedoeïenvorst die gesprekken voert met God. Maar als hij dan terugkeert na het gevecht, dan komt hem een vredenvorst tegemoet, die priester van de allerhoogste God wordt genoemd.⁶ Deze priester brengt brood en wijn voor de moegestreden Abram. Melchisedek komt uit de stad van de vrede, Salem, maar dat is Jeruzalem. Deze stad bestond, historisch gesproken, nog helemaal niet, in een tijd van nomaden als Abram. De tempel zelf bestond nog niet. Zo wordt Melchisedek in de (cultische) Psalm 110 bezongen als een tijdloze figuur, buiten iedere institutionele godsdienst om aangesteld door God zelf. Dit beeld wordt door de schrijver van de Hebreeënbrief aangegrepen en betrokken op Jezus Christus. Iedereen die afgemat en uitgeput van de strijd om het dagelijks bestaan verlangt naar thuiskomen in de vrede van God, is welkom aan de Tafel van de Heer, waar deze priester dienend klaarstaat, figuurlijk gesproken met brood en wijn, letterlijk met ruimte voor herstel zodat mensen kunnen leven in Gods licht.

Op het moment dat de Hebreeënbrief wordt geschreven bestaat de tempel van Jeruzalem niet meer. Daarom wordt Jezus nu gezien de grote bruggebouwer, de middelaar tussen God en mensen, nederig en verhoogd tegelijk. De zoon van God is de broeder van de mensen. Het wonderlijke is dat de schrijver van de Hebreeënbrief, weliswaar gebruik maakt van beelden onder andere ontleend aan de Joods tempeldienst, maar qua denken eerder aansluiting zoekt bij de Griekse filosofie. Ongetwijfeld zoekt hij in de Hellenistisch georiënteerde cultuur van zijn tijd een veel breder gehoor dan alleen Joden. Een heel belangrijk woord in de brief 'metriopathein' komt

nergens anders in de bijbel voor.⁷ We lezen het wel bij Aristoteles, waar het gaat om het in wijsheid maat houden in je *pathos*, het midden tussen apathisch en vol pathos. Dat wil zeggen dat je een balans vindt, een middenweg tussen enerzijds ongeïnteresseerdheid, anderzijds je emoties en driften. Andere belangrijke verwante woorden zijn ‘sympathiek’ en ‘empathisch’, invoelend. Jezus leeft mee, verplaatst zich in ons, in zijn lijden is het lijden van ons allen herkenbaar. Hij is een van ons en gaat ons voor in de levenshouding van naastenliefde en solidariteit. Zo brengt hij God onder de mensen. In zijn naam worden wij geroepen, om in alle bescheidenheid, dat allemaal te doen.

Zo wordt aan Jezus Christus op wonderlijke, tegelijk intrigerende wijze, het kenmerk van ware menselijkheid toegeschreven. Dit wordt tot een nieuw criterium van de waarachtige priesterlijke houding gemaakt. Dat klinkt voor ons misschien voor de hand liggend, maar nergens in het Oude Testament lezen we deze criteria voor het priesterschap.⁸ Daar is veelal een vereiste dat de priester cultisch rein is. Dat wil zeggen, hij moet juist een zekere afstand houden ten opzichte van de dagelijkse praktijk van het leven. Hij mag geen doden aanraken. Hij houdt zich verre van menstruerende vrouwen. Steeds is hij bezig zich ritueel te reinigen. Hij waakt voor het zuiver houden van de wetstoepassing. Het sabbatsgebod wordt door de priester streng gehandhaafd.

In de weg die Jezus gaat, ziet de schrijver van de Hebreeënbrief, de gang van een verlosser, die juist zo het contact tussen mensen en God kan herstellen, door

onlosmakelijk met zowel de mensen als met God verbonden te zijn en te blijven. Hij wordt geschetst als helper en plaatsbekleder. Waar het om gaat is een volstrekte solidariteit met de mensen en tegelijk een onvoorwaardelijke trouw aan God. Met het laatste wordt bedoeld het voor hem onopgeefbare verlangen te beantwoorden aan de opdracht zoals hij die van God heeft ontvangen, ook wanneer daaraan onvermijdelijk lijden in de wereld verbonden blijkt te zijn. Immers, de institutionele godsdienst van zijn eigen tijd kon niets met dit verstaan van Gods wil, om van de overheid maar te zwijgen. Je concentreren op de weg van Jezus, betekent altijd een relativeren van de macht van mensen ten bate van ruimte in je denken en in je voelen voor de weg van God. Ik versta dat als een geweldige uitnodiging het hele leven anders te verstaan dan dat het voor de hand ligt om te doen. Ik wil dit samenvatten als: Aan God de eer geven en aan de mensen de ruimte.

Amen.

Uitzending en zegen

Wanneer jullie van hier gaan, naar huis of waar dan ook heen, weet het gezegende mensen te zijn. Jullie zijn gezegend met een Heer die wilde dienen, een kostbaar kind van God dat zijn leven gaf, opdat wij konden leven in het licht van zijn Vader vol barmhartigheid.

De genade van Jezus Christus,
de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest
is met jullie allemaal.

Noten

¹Ryken, L., et al. (eds.), *Dictionary of Biblical Imagery*, Downers Grove/Leicester 1998, 348.

²Johannes 12,24.

³Bijv. Dächsel, K.A., *Bijbel of de geheele heilige schrift, (...) met in de tekst ingelaschte verklaringen en aanmerkingen van de beroemdste godgeleerden uit alle tijden*, IV, *Jesaja-Maleachi*, Kampen 1901, 419-422.

⁴Cf. Fohrer, *Die Propheten des Alten Testaments*, 4, *Die Propheten um die Mitte des 6. Jahrhunderts*, Gütersloh 1975, 77.

⁵Grässer, E., *Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament*, XVII/1, *An die Hebräer (Hebr. 1-6)*, Neukirchen-Vluyn 1990, 265-317, i.z. 267

⁶Genesis 14.

⁷Hebreeën 5,2. Zgn. *hapax legomena*.

⁸Cf. bijv. Leviticus 8-10 en 21-22.

Figuur 1: Beeld *Nederigheid*